

élő történelem

„A KULÁKOKAT A MAI NAPIG SEM REHABILITÁLTÁK”

– a kézdialbisi Bakcsi Csilla emlékezik –

Bakcsi Csilla nyugalmazott magyartanár a Kovászna megyei Csernátonhoz tartozó Kézdialbis faluban, a Gidófalvy-kúria néven ismert udvarházban él. Az épületet a 19. század elején építette a Gidófalvy család, tőlük örökölték a Kupánok. A kommunizmus éveiben rájuk járt a rúd, kulákként a börtönt is megjárták.

– Édesanyámat 94. életében szólította magához az Úr – kezdte visszaemlékezéseit a ny. tanárnő. – Ha most élne, és itt ülne a helyemen, biztos vagyok benne, hogy nem mondana semmit a kommunizmus éveiről, neki az volt az álláspontja, hogy elmúlt, temessük el a múltat. Halála évében mondtam neki, hogy próbáljuk meg mi is kérni a kárpótlást, és nem azért, mert rá lettünk volna utalva arra a pénzre. Csak annyit mondott: *Csilluka, intézd el*, és közjegyző előtt meghatalmazott az ügyintézésre. Elmentem a sepsiszentgyörgyi állami levéltárba, és igazolást kértem nagyapámról, Kupán Józsefről. Nagyapám 1894. november 11-

A Gidófalvy-kúria

1950-ben kezdődött el a kulákosítás, miután Apor Laci bácsit deportálták 1949-ben, de olyant is hallottam, hogy máshol már hamarabb elkezdődött. Annak idején Kézdialbis közigazgatásilag nem Csernátonhoz, hanem Dálnokhoz tartozott. Én a dálnoki községhez is jártam, ahol a gazdajárműről is kikértem egy másolatot, és abban az áll, hogy a Kupán-földekből 6 hektár 74 ár 1959-ben az állami gazdasághoz került át. Abban az évben alakult meg Kézdialbison három társas szövetkezet, a Haladás, a Jó Reménység és az Előre. Akkor mindenki társult, közös volt a könyvelés, közösen osztották el a terményt. 1962-ben alakult meg Kézdialbison az állami termelőszövetkezet, amikor mindent be kellett vinni a szövetkezetbe.

Tudom, hogy Maksán már hamarabb megalakult a téesz. Ott emberáldozatokat követelő véres összetűzésre is sor került. Maksán tanítottam 1994-ben, amikor az áldozatok emlékére kopjafát avattak. A település központjában a református egyház és a faluközösség monumentális kopjafát állított az erőszakos kollektivizálás áldozatainak emlékére, azon a helyen, ahol 1950. szeptember 22-én éjszaka tüntetés közben két asszonynak – Sorbán Györgynének (szül. Zöldi Berta) és Fazakas Andrásnénak (szül. Soós Gizella) – golyóval oltották ki az életét, további két személy a kényszerlakhelyről és munkatáborból sohasem térhetett vissza szülőfalujába, harminchárom személy meghurcoltatást szenvedett, dobrudzsai kényszmunkát végzett. A kopjafa a csernátoni Haszmann fivérének munkája.

Tábla a kapun: „Itt kulák lakik, ne higgy neki!”

Visszatérve Kézdialbisra, azokat, akik felkerültek a kuláklisra, valósággal terrorizálták

az akkori kommunista hatalom helyi kiszolgálói. Minden kulák kapujára felkerült a figyelmeztető tábla: *„Itt kulák lakik, ne higgy neki!”* A beszolgáltatás óriási volt. Édesanyám 1950-ben hagyta ott a férjét, és mi ebből a kúriából el kellett költözzünk. A nagynénem adott egy szoba-konyhát, mert ha nem, minket is kulákcsaládként vettek volna nyilvántartásba, még egyszer annyi beszolgáltatás lett volna, amit nem lehetett volna teljesíteni. Édesanyám válását csak 1953-ban mondták ki. A tárgyaláson édesapám azzal a szöveggel állt elé, hogy a felesége kuláklány. Ezután azonnal kimondták a válást az anyu hibájából.

Az én egész gyermekkoromra rányomta a bélyegét a kuláksors. Kiadták az ukaszt, hogy másnap a kulákok kavicsot kell vigyenek ide meg oda. Nagyapámat is kiírták, hogy kavicsot kell vigyen Kézdialbis egyik utcájába. Akkor egész nap hordta a kavicsot, máskor télen a Bajkára küldték fáért, olyan időben, amikor még a kutyát sem hagyták kint az udvaron. A többi albisi kulák család is ökröstől, lovastól ment közmunkázni. Kézdialbison mintegy tíz kulákcsaládot tartottak nyilván. Akinek két lova és szekere, illetve vetőgépe volt, az már kuláklisra került, nem kellett tíz hektáron felüli földterülete legyen. Nagyapámnak, Kupán Józsefnek 12 hektár 27 ár földje volt, amiből 11,67 hektár volt a szántóföld, s ezen kívül volt lova, tehene, és bivalyt is tartott, az ökröket átíratva a nagynénem nevére. A módosabb, önfenntartó gazdák mind kuláklisra kerültek.

Egyik esztendőben nagyapám egy-másfél hektáron feketebor-sót vetett az állatok részére. Miután lekaszált, azonnal elvitték a fogdába Sepsiszentgyörgyre a Csiki utcába. Hogy ott mit csináltak vele, mit nem, az soha

nem derült ki, ez a családkunkban tabutéma volt. Hallottam, hogy voltak, akiket jól megverték, de én erről nem tudok beszélni.

Cigány családok segítettek Vilma néninek

Nagymamám testvére, Kupán Albertné (Vilma néni) odalent lakott, ahol most az elemi iskola van. Mi dupla rokonságban voltunk, nagyapám is első unokatestvér volt Berci bácsival és a két asszony, nagyanyám meg Berci bácsi felesége is testvér volt. Kupán Albert 1940-ben hunyt el, azután Vilma néni egyedül gazdálkodott, de nem győzte egyedül a munkát. Ott hatalmas vagyon volt, sokkal nagyobb, mint a miénk.

Vilma néni *„a szocialista mezőgazdaság szabotálása miatt”* letartóztatták és fogdába zárták a Csiki utcába. Egyszer édesanyám engem is magával vitt, a régi piac mögött volt egy épület, az volt a fogda. Négy-öt éves lehettem akkor. Emlékszem, mondta az ő édesanyámnak: *tessék azt a kislányt elvinni*, mert kukucskáltam, jöttem-mentem. Mondta édesanyám: *gyere, lellem, mert*

Néhai Majláth Mihály albisi cigányember – ő segítette ki pénzzel Vilma néni a fogdából

a nagykutyák bent vannak – ezt azért mondta, mert azoktól biztosan féltem. Az őr elmosolyodott, és tovább nem foglalkozott velem.

Iochom István

Vilma néniékkel szemben lakott három cigány család, akik azelőtt Vilma néniénél dolgoztak. A Majláthok testvérek voltak. Amikor Vilma néni a fogdába került, akkor Misinek (Majláth Mihály, 1920–2010) a testvére, Jóska azt kérdezte nagyanyámtól: *„Kupán asszony, tessék mondani, hány lej kell?”* Érdekes módon ők adtak pénzt, hogy Vilma néni ki tudjon szabadulni a fogdából. Másfél év fegyházra ítélték, ha jól tudom, de csak három-négy hónapig volt bent. Pénzzel akkor is mindent el lehetett intézni. Mit mondjak? Szeretettel emlékezem ezekre a cigányokra. A magyaroknak meg sem fordult a fejükben, hogy segítsenek Vilma néninek.

Elementek a városba

Nekem a kulákságból semmiféle hátrányom nem származott, én már ötödik osztályos korom óta bentlakó voltam Kézdivásárhelyen. Abból ellenben már lett bajom, hogy a templomban

Bakcsi Csilla gyermekként élte át a kulákosítás szörnyűségeit

szavaltam, igaz, nem csaptak ki az iskolából, de megfegyelmeztettek. Édesanyámnak azonban volt elég kellemetlensége. Mint már említettem, 1953-ban édesanyám elvált, nagyanyám főzött az embereknek, besegített a munkába, és 1959-ben, amikor megalakultak a társas gazdaságok – akkor Kupán nagyapám csak hatvanöt éves volt –, győzködtek, hogy álljon be ő is a társasba. Én az elemi osztályokban nagyon jó tanuló voltam, ezért édesanyámnak városban ígértek állást, hogy én tovább tudjak tanulni. Mindez csak ígéret maradt.

A nagyszüleim 1962-ben önként álltak be a kollektív gazdaságba, tényleg nem kényszerítette őket senki, nem veréssel álltak be. Minden mezőgazdasági felszerelést felleltároztak és elvitték. Nagyapám már akkor nagybeteg volt. A sokféle betegsége mellett lelki beteg lett, és abban az esztendőben meg is halt, húsvét első ünnepén, április 15-én temették el.

Kupán Józsefnek 12 hektár földje volt, ezért nevét 1952-ben nem törölték a kuláklisról

én Kézdimartonfalván született Károly és Vilma gyermekeként. Ki is bocsátották az 1950-57 közötti időszakra, de a következő két évről nem került elő semmiféle adat, a levéltáros azt javasolta, hogy próbálkozzam a marosvásárhelyi levéltárban. Ügyvédet sem fogadtam, de elementem egy ügyvéd rokonunkhoz, Kingához, aki még tízszázalékos esélyt sem adott arra, hogy megkapjuk a kulákság utáni támogatást. Azt mondta, ha netalán a megyei törvényszéken meg is nyerjük a pert, a brassói táblabíróóság elutasítja.

Lelőtt asszonyok Maksán

Sajnos, a kulákokat azóta sem rehabilitálták, ők a mai napig ellenségei az államnak. Én a nagyszüleimtől úgy értesültem, hogy nálunk, Kézdialbison